

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

İstanbul'da Matbaacılık ve Ambalaj Sanayinin Gelişimi Development of Printing and Packaging Industry in Istanbul

Ercan VURAL

Öğr. Gör. Dr., Adıyaman Üniversitesi Kahta MYO, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü
ercanvural@adiyaman.edu.tr
Orcid ID: 0000-0002-7310-413X

İrfan ÖZER

Dr. Oktay Duran Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
irfanozzer69@hotmail.com
Orcid ID: 0009-0008-3903-8977

Mesut DOĞAN

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
esutan@istanbul.edu.tr
Orcid ID: 0000-0002-4926-5769

Öz: Sanayi, hammaddelerin işlenerek mamul ürünlere dönüştürülmesini sağlayan önemli bir faaliyettir. Kâğıt sanayisi gibi sektörler doğal kaynakları kullanırken, matbaacılık ürün çoğaltma sürecinde öne çıkar. Osmanlı döneminde matbaacılığın gelişimiyle birlikte ambalajların önemi artmış, ürün koruma ve taşıma süreçlerinde önemli rol oynamıştır. Ambalajlar, ürünlerin korunması, taşınması ve depolanması için gereklidir ve tarih boyunca da çeşitli malzemeler kullanılarak geliştirilmiştir. İstanbul ili, 2023 yılı itibariyle 15.655.924 nüfusa ve 5.461 km² yüzölçümüne sahiptir. İl genelinde km²'ye 2.867 kişi düşmektedir ve 39 ilçeden oluşmaktadır. İstanbul Ticaret Odası ve İstanbul Sanayi Odası verileri ile Ekonomi Bakanlığı raporları kullanılarak, ilçelere göre basım-yayın firmaları ve ambalaj sanayi verileri analiz edilmiştir. Türkiye'de ambalaj sanayi ihracatı 2009-2019 döneminde önemli ölçüde artmıştır. Plastik ve kâğıt-karton ürünleri öne çıkmıştır. İthalatta ise dalgalanmalar gözlenmiş, en fazla Almanya'dan yapılmıştır. Basım-yayın faaliyetleri ile matbaacılık faaliyetleri, özellikle İstanbul ve çevresinde yoğunlaşmıştır. İstanbul'da basım-yayın faaliyeti yapan firma sayısı 5.636 olup bu firmalar yoğun olarak Zeytinburnu'nda, matbaacılık faaliyetleri ise özellikle Esenyurt ilçesinde yoğunlaşmıştır. Türkiye'deki ambalaj sanayisinin gelişimi için devletin teşvikleriyle birlikte sektör paydaşlarının iş birliği ve yenilikçi çözümlere odaklanması gerekmektedir. Matbaa ve ambalaj sektöründe sürdürülebilirlik, geri dönüşüm ve atık yönetimine yönelik daha fazla yatırım yapılması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik coğrafya, İstanbul, matbaa, ambalaj sanayi.

Abstract: Industry is an important activity that enables raw materials to be processed into finished products. While sectors such as the paper industry utilise natural resources, printing stands out in the process of product reproduction. With the development of printing in the Ottoman period, the importance of packaging increased and played an important role in product protection and transport processes. Packaging is necessary for the protection, transport and storage of products and has been developed using various materials throughout history. As of 2023, Istanbul has a population of 15,655,924 and an area of 5,461 km². The province has 2,867 inhabitants per km² and consists of 39 districts. By using the data of Istanbul Chamber of Commerce and Istanbul Chamber of Industry and Ministry of Economy reports, printing-publishing companies and packaging

Geliş Tarihi:22.04.2024

Kabul Tarihi:01.09.2024

Yayın Tarihi:31.12.2024

Atıf: Vural, E., Özer, İ. & Doğan, M. (2024). İstanbul'da matbaacılık ve ambalaj sanayinin gelişimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 1762-1770. Doi: 10.33437/ksusb d.1472147

industry data by districts were analysed. Packaging industry exports in Turkey increased significantly in the 2009-2019 period. Plastic and paper-cardboard products came to the fore. Fluctuations were observed in imports, with the highest imports coming from Germany. Printing activities are particularly concentrated in and around Istanbul. The number of firms engaged in printing and publishing activities in Istanbul is 5,636, with the highest number in Zeytinburnu. Printing activities are similarly concentrated in Istanbul, especially in Esenyurt district. For the development of the packaging industry in Turkey, sector stakeholders need to focus on cooperation and innovative solutions along with government incentives. More investment in sustainability, recycling and waste management in the printing and packaging industry is important.

Keywords: Economic geography, Istanbul, printing, packaging industry.

GİRİŞ

Sanayi, fabrikalarda veya atölyelerde çeşitli hammadde ve yarı işlenmiş materyallerin işlenerek mamul ürünlere dönüştürülmesi süreçleriyle ilgili üretim faaliyetlerini ve teknikleri ifade etmektedir (Doğanay, 1998). Çeşitli hammaddelerin etkili bir şekilde kullanılıp daha değerli hale getirilmesini sağlayan imalat safhası oldukça önemlidir (Tümertekin, 1969). Ekonominin ana kollarından olan sanayi ile birlikte özellikle doğada bulunan hammaddeler değerlendirilmeye ve şekillenmeye başlamış, sanayi yatırımları ve faaliyetleri artmıştır (Doğan, 2013a;211). Sanayi ve sanayi kolları çok taraflı ve karmaşık bir faaliyet türüdür (Özey ve Çalışkan, 2018:4). Sanayi kollarının bazıları ülkelerin sanayileşme sürecinde oldukça etkili olmuştur. Kâğıt sanayisi de bu sektörlerden biridir. Ormancılığa dayalı sanayi kolu içinde yer alan kâğıt sanayi tesislerinde üretilen her ürün çok değerlidir. Kaynağını doğadan alan kâğıt sanayisinin kuşkusuz doğaya olan tahribatı da çok fazladır. Sanayi sektörünün hangi kolu olursa olsun ilgili alanda yapılan çalışma ve değerlendirmelerde sanayinin bir kolu veya sanayi bölgesi ele alınır ve beşerî coğrafya açısından sanayi faaliyetinin başlayabilmesi için gerekli şartların sağlanmasından sonra bu sanayi faaliyetinin ve bölgesinin ne yönde, nasıl etkilendiği ve kazandırdığı fonksiyonların durumu dikkate alınır (Doğan, 2013b:512; Ayhan, 2022:2). Ekonomik coğrafya, ekonomik faaliyetlerin mekânsal dağılımını, bu dağılımın nedenlerini ve sonuçlarını izleyerek, ekonomik sistemlerin coğrafi boyutunu anlamaya çalışmaktadır (Sandal ve Şen, 2013:2; Şen ve Sandal, 2017:41). Ekonomik coğrafyanın bir alt disiplini olan sanayi coğrafyası, sanayi faaliyetlerinin dağılışı ve bu dağılışı üzerinde etkili olan unsurları inceler (Doğan, 2018). Her alanda baskı, ambalaj ve paketleme üretimi yapabilen matbaacılık da sanayi faaliyetlerinin oldukça önemli bir koludur. Matbaacılık, metin ve görsellerin, genellikle kâğıt, plastik, branda gibi baskı altı malzemelerin üzerine basılarak çoğaltılma işlerinin tümünü kapsamaktadır (Yenidoğan ve Çırakoğlu, 2019:58). Medeniyetlerin ilerlemesinde en büyük faktör olan ve insanlığa en çok hizmet eden matbaa, modern anlamda 1450 yılında icat edilmiştir (Keskinoglu, 1967:121). Ağaç oyma tekniği kullanılarak, ilk olarak M.S. 593'te Çin'de kurulan matbaa, 18.yy'da (1727) Türkiye'ye gelmiştir (Yenidoğan ve Çırakoğlu, 2019:58). 1727 yılında İbrahim Müteferrika tarafından Osmanlı'nın ilk matbaası İstanbul'da kurulmuştur (Doğan, 2013b:516). 1727'de İbrahim Müteferrika'nın matbaasından itibaren devlet tekeline geçen matbaa kullanımı ve kitap basımı 1840 yılında kadar sahafların Tâkvimhane-i Âmire'de kitap bastırmasına izin verilmesi ile değişmeye başlamış ve İstanbul'da devlet dışında da özel aktörler matbu kitap üretimine dahil olmuşlardır (Erken, 2023:181). Osmanlı Dönemi'nde 1804 yılında zengin orman örtüsü, su potansiyeli ve sahip olduğu liman nedeniyle İstanbul Beykoz'da kâğıt fabrikası kurulmuştur. Osmanlı'da zaman içinde matbaacılıkta devletin ve özel sektörün etkisiyle kitap, dergi, gazete vb. ürünlerin basımı hızla artış göstermiştir. Fakat Osmanlı Dönemi'nde matbaalarda kitap, dergi ve gazete dışında başka ürünlerin basılacağını göz ardı etmek Osmanlı'da matbaa anlayışını zorlaştırmıştır (Erken, 2023:21). Osmanlı Dönemi'nde matbaalarda kitap, dergi, gazete, matbu evrakların hepsinin basımı gerçekleştirilmiş ve çoğaltılması sağlanmıştır. Matbaa teknikleri gelişme gösterdikçe birçok ürün matbaa sayesinde yapılmış ve çoğaltılmıştır. Bunların en başında da ürünlerin paketlenmesinde, taşınmasında, depolanmasında kullanılan ambalajlar gelmektedir. Doğadan veya çeşitli sanayi alanlarında hammaddelerin işlenmesiyle elde edilen yaşamın devamlılığını sağlayan nesnelere "ürün" adı verilmektedir. Bu ürünlerin korunmasını, toplanmasını, taşınmasını ve depolanmasını sağlayan en önemli araçlardan biri ambalajlardır (Dabak, 2009:3). Ambalajlar, malların-ürünlerin iyi bir şekilde saklanabilmesi, taşınıp korunabilmesi için yerleştirildikleri kap ve zarflardır. Ürünün kalitesini korumak ve stokta tutmak, ürünün naklini kolaylaştırmak ve satışı teşvik etmek ambalajların en önemli fonksiyonları arasında yer almaktadır. Ayrıca ambalajlar; dekorasyon, şekil ve renkleriyle barındırdığı ürünlerin reklamlarını da yapmaktadır. Diğer taraftan ambalajların üretici tarafından kullanılabilmesi için ekonomik olması da

önemli fonksiyonları arasında yer almaktadır (İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1968:5). Ambalajların birçok üründe ve fonksiyonel olarak kullanılması oldukça eskiye dayanmaktadır. Paleolitik dönemde ürünlerin taşınmasında ve saklanmasında ağaç gövdesi, su kabağı, oyuk taşlar, yapraklar ve ağaç kabukları kullanılırken, Neolitik dönemde de metal taşıyıcılar ve çömlekler kullanılmıştır (Erdoğan, 1999:4). Tarih öncesi çağlardan yaklaşık olarak M.S. 1200'lü yıllara kadar kullanılan ambalaj türlerinde önemli değişiklikler olmuştur. Ürünlerin ambalajlanmasında, taşınmasında ve depolanmasında derinin kullanımından sonra sırasıyla dokuma, ahşap, saplar, kaplama ürünler, taş, kil, metal ve cam kullanılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Tarih öncesi-M.S. 1200 yılları arası kullanılan ambalaj türleri

Ambalaj İçin Kullanılan Malzeme	Ambalaj Şekli ve Kullanım Alanları
Deri	Sargılar, Torbalar, Şişeler
Dokuma	Sargılar, Çuvallar
Ahşap	Fıçılar, Kutular, Küçük Kutu ve Sandıklar
Saplar-Kaplamalar	Sepetler, Örtüler
Taş	Küçük Kavanoz ve Çanak
Kil	Çanak Çömlek, Vazo, Geniş Ağızlı Sürahi, Kâse
Metal	Çanak, Çömlek, Kase, Fincan
Cam	Kavanozlar, Şişeler, Fincanlar, Kaseler

Kaynak: Sachorow ve Griffin, 1970, 2; Erdoğan, 1999:4

Geçmişten günümüze kadar olan süreçte ambalajların türleri değiştikçe fonksiyonları da değişiklik göstermiş ve önemi daha da artmıştır. Ambalajların taşıma, depolama, koruma (saklama), fiyat belirleme, reklam, bilgilendirme gibi fonksiyonları bulunmaktadır. Ambalajların bu kadar fonksiyonunun olması ürünlerin değerini de arttırmaktadır. Ambalaj türleri kullanılan hammaddeye göre değişiklik göstermektedir. Ambalajların hammaddelerine göre başlıca türleri; ahşap, plastik, kâğıt, metal, cam ve esnek ambalajlardır (Şimşeker ve Boztaş, 2011:201).

Gelişmiş ülkelerde refah seviyesinin bir göstergesi olarak kabul edilen ambalajların kullanım alanları oldukça fazladır (Dabak, 2009:13). Ambalajlar, başta gıda olmak üzere içecek, sanayi, ilaç, kozmetik ve diğer birçok alanda kullanılmaktadır. Bununla birlikte ambalajların en çok kullanıldığı alan da gıda sektörüdür (WPO, 2022).

Bu çalışmada İstanbul ilinde ve Türkiye genelinde 2009-2019 yılları arasındaki ambalaj sanayi ve matbaacılık faaliyetlerinin geçmişten günümüze kadar olan süreçteki durumu ve İstanbul'un ilçelere göre dağılışı incelenmiştir.

YÖNTEM

Çalışma Alanının Sınırları, Materyal ve Metodu

Çalışma alanını İstanbul ili oluşturmaktadır. İstanbul ilinin 2023 yılı itibariyle toplam nüfusu 15.655.924'tür. İlin yüzölçümü 5.461 km²'dir. İl genelinde km²'ye 2.867 kişi düşmektedir. İstanbul ilinin 39 ilçesi bulunmaktadır. Bunlar; Adalar, Arnavutköy, Ataşehir, Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Başakşehir, Bayrampaşa, Beşiktaş, Beykoz, Beylikdüzü, Beyoğlu, Büyükçekmece, Çatalca, Çekmeköy, Esenler, Esenyurt, Eyüpsultan, Fatih, Gaziosmanpaşa, Güngören, Kadıköy, Kağıthane, Kartal, Küçükçekmece, Maltepe, Pendik, Sancaktepe, Sarıyer, Silivri, Sultanbeyli, Sultangazi, Şile, Şişli, Tuzla, Ümraniye, Üsküdar ve Zeytinburnu'dur (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma alanının Lokasyon Haritası

Çalışmada İstanbul Ticaret Odası ve İstanbul Sanayi Odası'ndan basım-yayın firmalarının ilçelere göre sayıları temin edilmiştir. Bunun dışında T.C. Ekonomi Bakanlığı'ndan 2009-2019 yıllarına ait Türkiye'nin ambalaj sanayi ihracatı ve ithalatı ile ilgili raporlar derlenerek ilgili yıllara ait veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler ArcGIS 10.8'e aktarılmış ve ilçe ölçeğinde dağılışı yapılmıştır. Bununla birlikte de İstanbul özelinde matbaa sanayisinin güncel durumu ve Türkiye ile İstanbul ili ambalaj sanayisinin karşılaştırmalı analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Türkiye'de ambalaj sanayisi hızlı gelişen bir sektördür. Bu hızlı gelişmenin başlıca etkenleri arasında, hızlı şehirleşme, nüfus artışı, yaşam standartlarının yükselmesi, kadınların iş hayatına atılmasındaki artış, tüketim alışkanlıklarının değişmesi, teknolojinin gelişmesi, toptan-perakende satış eğiliminin artışı ile bunların yanında üretimin, tüketimin ve ihracatın artması da yer almaktadır. Ambalaj malzeme üretiminde Türkiye'de yaklaşık olarak 3.000 firma bulunmaktadır. Bu firmaların, büyük kısmı İstanbul, Gaziantep, Ankara, Bursa ve İzmir gibi büyükşehirler ve çevresinde toplanmıştır (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2020:2).

Türkiye’de ambalaj sanayi ihracatında 2009-2019 yılları arasında önemli derecede artış meydana gelmiştir. 2009 yılında 2 milyar dolar olan ambalaj ihracatı 2015’te 3,7 milyar dolara, 2019’da ise 4,7 milyar dolara yükselmiştir. Ambalaj sanayiinde ihracat 2009-2015 yılları arasında %86,95, 2015-2019 yılları arasında ise %26,16 oranında artış göstermiştir. Ambalaj ihracatında en fazla artış plastik ve kâğıt-karton ürünlerinde gerçekleşirken, en az ihracat ise ahşap ürünlerinde meydana gelmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Türkiye’nin ambalaj sanayi ihracatı (Milyon ABD Doları)

Ambalaj Türleri	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Plastik	1.349	1.704	2.142	2.208	2.530	2.734	2.439	2.445	2.584	2.855	2.860
Ahşap	28	30	37	35	37	38	31	30	29	31	29
Kâğıt-Karton	385	471	567	622	694	790	790	889	996	1.108	1.152
Cam	36	32	31	36	30	31	32	58	62	84	142
Metal	202	221	281	313	338	356	331	307	340	380	404
Toplam	2.000	2.453	3.058	3.214	3.629	3.949	3.739	3.848	4.144	4.603	4.717

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, Ambalaj Sektör Raporları, 2009-2019.

Türkiye ambalaj sanayi ithalatında 2009-2019 yılları arasında dönemsel olarak dalgalanmalar olduğu görülmektedir. Ambalaj ithalatı 3,5 milyar dolar ile en fazla 2014’te gerçekleşmiştir. En az ambalaj ithalatı ise 2009’da 1,8 milyar dolar ile gerçekleşmiştir. 2009-2015 yılları arasında ambalaj ithalatında %69,6 artış görülürken, 2016-2019 yılları arasında ise %9,34 oranında azalma görülmektedir. En fazla ambalaj ithalatı, ihracat da olduğu gibi plastik ve kâğıt-karton ürünlerinde gerçekleşmiştir. En az ambalaj ithalatı ise, ahşap ürünlerinde gerçekleşmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Türkiye’nin ambalaj ithalatı (Milyon ABD Doları)

Ambalaj Türleri	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Plastik	914	1.211	1.513	1.525	1.733	1.876	1.723	1.726	1.896	1.679	1.555
Ahşap	4	9	8	10	11	12	9	8	10	10	8
Kâğıt-Karton	848	1.128	1.287	1.173	1.293	1.337	1.113	1.069	1.175	1.290	1.081
Cam	41	69	63	60	126	133	76	61	60	58	61
Metal	48	81	110	185	215	226	218	295	213	242	194
Toplam	1.855	2.498	2.981	2.953	3.378	3.584	3.146	3.200	3.358	3.282	2.901

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, Ambalaj Sektör Raporları, 2009-2019.

Türkiye’nin ambalaj ihracatı yaptığı ülkeler arasında 2.278 milyar dolar ile Almanya ilk sırada gelmektedir. Sonrasında 2.035 milyar dolar ile İngiltere, 1.853 milyar dolar ile de Irak gelmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Türkiye'nin ambalaj ihracatı yaptığı 10 ülke (Milyon ABD Doları)

Ülkeler	2009	2010	2011	2015	2016	2017	2018	2019
İngiltere	139,7	167,5	208,7	269,5	253,4	264,7	356,5	375
Almanya	177,9	216,2	273,6	287,2	308,8	322	355,5	337,2
Irak	90,7	141,9	201,7	244,2	252,3	292,9	296,9	332,4
İsrail	77,5	85,9	98,2	130,5	148,2	165,5	196	216,2
İtalya	66,8	86,2	110,2	137,5	149,9	157,9	210,8	192,6
ABD	45,5	61,7	67	81,6	91,9	120,6	144,7	181,7
Fransa	112,6	142,8	193,2	167,5	164,2	165,7	179,6	175,6
İran	86	106,9	150,2	137,5	166,8	164,4	155,9	174,6
Hollanda	68,1	83,5	112,5	128,8	129,4	133,6	137	132,3
İspanya	47,6	60,1	69,2	82,7	91,7	94,8	131	121,1

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, Ambalaj Sektör Raporları, 2009-2019.

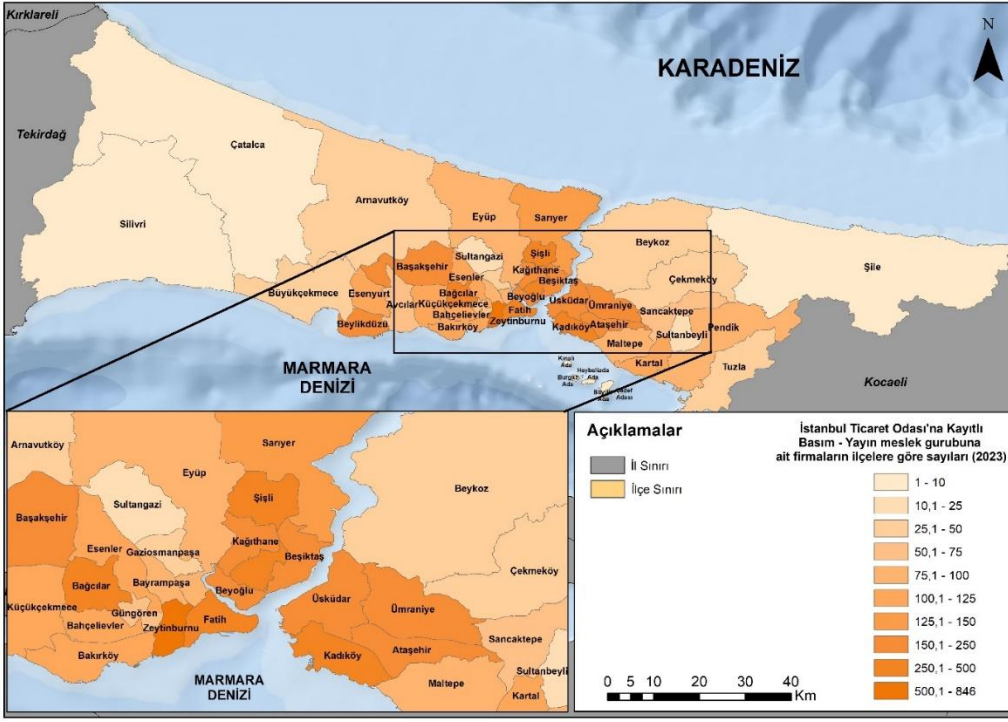
Türkiye'nin 2009-2019 yılları arasında ambalaj sanayisi alanında yaptığı ithalatlarda 4.637,5 milyar dolar ile Almanya'nın ilk sırada geldiği görülmektedir. Almanya'dan sonra 2.266,7 milyar dolar ile İtalya, 2.730,4 milyar dolar ile de Çin gelmektedir.

Tablo 5. Türkiye'nin ambalaj sanayi ithalatı yaptığı 10 ülke (Milyon ABD Doları)

Ülkeler	2009	2010	2011	2015	2016	2017	2018	2019
Almanya	474,7	583	675,5	515,8	589,5	623	614	562
İtalya	222,7	280,9	315,1	319,2	286,8	304	275	263
Çin	145,9	222,6	301,8	504,7	422,4	417	369	347
ABD	140,5	241,6	298,7	273,6	230,1	237	241	156
Fransa	95,9	115,7	142,2	86,7	139	147	149	139
Güney Kore	65,5	95	132,1	145,1	211,6	196	147	121
İngiltere	71,3	90,6	102,1	92,1	117,4	122	119	79
Finlandiya	37,8	65,2	83,1	281,8	91,4	97	95	84
İspanya	48,7	60,6	82,1	88,5	82,1	95	94	97
Belçika	50,5	59,8	77,8	75,2	69,9	79	84	69

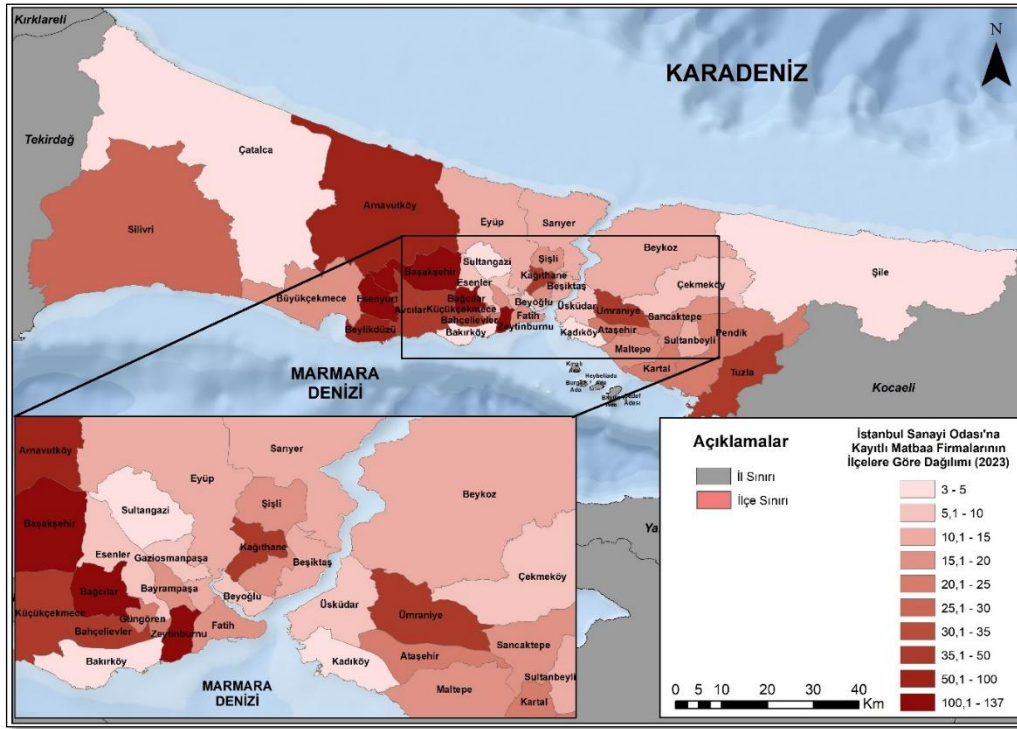
Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, Ambalaj Sektör Raporları, 2009-2019.

Matbaacılık faaliyetleri, ambalaj sanayisi için oldukça önemlidir. Matbaacılık faaliyetleri ile ambalaj sanayisine gerekli olan ürünlerin büyük bölümü üretilmektedir. Matbaacılık faaliyetlerinde üretimi gerçekleştirilen ürünlerde ambalaj başta olmak üzere birçok alanda üretim gerçekleştirilmektedir. Matbaacılık ve basım-yayın faaliyetleri genel olarak İstanbul ve çevresi başta olmak üzere büyükşehirlerde yoğunlaşmıştır. İstanbul genelinde İstanbul Ticaret Odası'na kayıtlı basım-yayın faaliyeti gerçekleştiren 5.636 firma bulunmaktadır. Bu firmaların büyük bölümü Zeytinburnu, Fatih, Beyoğlu, Kağıthane, Şişli, Beşiktaş, Üsküdar, Kadıköy, Ümraniye, Ataşehir, Başakşehir ve Bağcılar'da kümelenmiştir. En fazla basım-yayın faaliyeti yapan firma 846 ile Zeytinburnu ilçesindedir. Sırasıyla Fatih'te 470, Kadıköy 362, Şişli 337, Başakşehir ilçesinde de 244 basım-yayın faaliyeti yapan firma bulunmaktadır. Şile'de 1, Adalar'da 3 ve Çatalca ilçesinde 10 adet olmak üzere en az sayıda basım-yayın faaliyeti gerçekleştiren firma bulunmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. İstanbul Ticaret Odası'na Kayıtlı Basım-Yayın Faaliyeti Yapan Firmaların İlçelere Göre Dağılışı

İstanbul genelinde İstanbul Sanayi Odası'na kayıtlı matbaa faaliyeti sürdüren firma sayısı 1.242'dir. Bu firmalar matbaacılık faaliyeti yapmaktadır. Bu firmaların çoğu İstanbul'un Avrupa yakasında toplanmıştır. İstanbul Sanayi Odası'na kayıtlı matbaa firmalarının dağılımına bakıldığında, en fazla Esenyurt ilçesinde 137 matbaa firmasının olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Zeytinburnu (118), Başakşehir (116), Bağcılar (113) ve Beylikdüzü (85) takip etmektedir. En az matbaa firması ise Bakırköy, Kadıköy, Çatalca, Sultangazi ve Esenler ilçelerinde bulunmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. İstanbul Sanayi Odası'na Kayıtlı Matbaa Faaliyeti Yapan Firmaların İlçelere Göre Dağılışı

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Türkiye’de ambalaj sanayii, ekonomik büyümenin ve endüstriyel üretimin önemli bir parçası olarak belirgin bir rol oynamaktadır. Ambalaj sanayisi; içecek, gıda, kozmetik, ilaç ve diğer birçok endüstriyel üretime malzeme sağlamaktadır. Türkiye’nin ambalaj sanayisindeki yenilikçi ve teknolojik yaklaşımları sayesinde artan dış ticaret hacmi, sektörün uluslararası alanda rekabet gücünü artırdığını göstermektedir. Türkiye’de 2009-2019 yılları arasında ambalaj sanayisinde yapılan ihracat miktarı 2009 yılında 2 milyar dolar iken 2015 yılında 3.739 milyar dolara yükselmiştir. 2019 yılında ise ihracat geliri 4.717 milyar dolara yükselmiştir. İthalat gelirleri 2009 yılında 1.855 milyar dolar iken, 2015 yılında 3.146 milyar dolara yükselirken, 2019 yılında ise 2.901 milyar dolara gerilemiştir. Türkiye’nin en fazla ambalaj alanında ihracat yaptığı ülke Almanya iken en fazla ithalat yaptığı ülke de Almanya’dır. Türkiye ve Almanya arasında ambalaj sanayisi özelinde ihracat ve ithalat sıralamasında ilk sırada yer almasının en önemli nedeni eskiden beri gelen ticari ilişkiler ile iki ülkenin coğrafi yakınlığı gösterilebilmektedir. Bunun yanı sıra kur farkı nedeniyle üretimin Türkiye’de daha ucuza mal edilmesi ile Almanya’da yaşayan Türk vatandaşlarının kültür ve alışkanlıklarına uygun olması vb. nedenler sıralanabilmektedir.

İstanbul’da Ticaret Odası’na ve Sanayi Odası’na kayıtlı basım-yayın faaliyeti sürdüren firma sayısı toplam 6.878’dir. Basım-yayın yapan matbaa ve firmalar özellikle Zeytinburnu, Fatih, Şişli, Kağıthane, Kadıköy, Üsküdar, Ümraniye, Başakşehir, Arnavutköy ve Bağcılar ilçesinde yoğunlaşmıştır. Bunun dışında Çatalca, Şile, Bakırköy ve Silivri ilçelerinde ise basım-yayın yapan matbaa ve firma sayısı oldukça düşüktür. Başka bir ifade ile merkezden çevreye doğru matbaa ve firma yoğunluğu düşmektedir. Bunun en belirgin nedeni nüfus ve ticaret hareketliliğidir.

Türkiye’de ambalaj sanayisindeki potansiyel durum göz önünde bulundurulduğunda, devletin politikası ve teşviklerine ek olarak sektör paydaşlarının iş birliği ve yenilikçi çözümler üzerine odaklanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, matbaa ve ambalaj sanayisinde sürdürülebilirlik, geri dönüşüm ve atık yönetimi gibi konularda sektöre daha fazla yatırım yapılması da oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Ayhan, F. (2022). Beylikdüzü ilçesinde (İstanbul) sanayi faaliyetlerinin gelişimi, Yapısı ve Dağılışı Üzerine Coğrafi Bir İnceleme. *Humanitas*, 10(20), 1-22.

Dabak, C. (2009). *Türkiye’de ambalaj atıklarının kontrolü ve avrupa birliğine uyum*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Doğan, M. (2013a). Türkiye sanayileşme sürecine genel bir bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 211-231.

Doğan, M. (2013b). Geçmişten günümüze İstanbul’da sanayileşme süreci ve son 10 yıllık gelişimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 27, 511-550.

Doğan, M. (2018). Sanayi coğrafyası. M. Doğan ve Ö. Sertkaya Doğan (Ed.) *Beşerî ve Ekonomik Coğrafya*. Pegem Akademi Yayınları, İstanbul.

Doğanay, H. (1998). *Türkiye ekonomik coğrafyası*. Çizgi Kitabevi, Erzurum.

Erdoğan, S. (1999). *Dış ticaret açısından ambalaj sanayinin türk gıda sanayisindeki yeri, önemi ve uygulamadan örnekler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erken, M. (2023). Taş üstüne yazı yazmak: osmanlı’da matbaa hattatlığı (1831-1928). *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 21, 173-208.

İstanbul Ticaret Odası Yayınları. (1985) *Ambalaj ve ticari önemi*, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul.

Keskinoğlu, O. (1967). Türkiye’de matbaa te’sisi ve mushaf basımı. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15, 121-139.

Özey, E. & Çalışkan, V. (2018). Sanayi coğrafyası açısından sektörel bir inceleme: Balıkesir'de kolonya endüstrisi. *Coğrafya Dergisi*, 37, 1-17.

Sachorow, S. & Griffin, R. C. Jr. (1970). *Food packaging. a guide fort he supplier, processor and distributor. Packaging Res. Devision, Reynolds Metals Co.* Richmond, Virginia, USA.

Sandal, E. K. ve Şen, Ö. (2013). Gaziantep ilinin ekonomik coğrafyasından bir kesit: 1998-2012 yılları arası ihracat performansının istatistiki verilerle analizi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 43-60.

Şen, Ö. & Sandal, E. K. (2017). Gaziantep ilinde üç yıldız analizi yöntemi ile endüstriyel kümelenme analizi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 38, 39-62.

Şimşeker, A. & Boztaş, C. (2011 Kasım 24-26). *Ambalaj kavramı, plastik ambalaj hammaddeleri ve özellikleri* [Bildiri Sunumu]. IV. International Printing Technologies Symposium, İstanbul-Türkiye.

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2020). *Ambalaj sektörü-sektör raporları*. <https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Ambalaj.pdf>

Tümertekin, E. (1969). Sanayi Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Yayınları, No 751.

WPO. (2022). *Packaging trends report worldstar award*. https://www.worldpackaging.org/Uploads/2022-10/ResourcePDF49_1665660147.pdf

Yenidoğan, S. & Çırakoğlu, S. (2019). Basım sanayi ve matbaa sektöründe iş sağlığı ve güvenliği kanununu getirdiği yasal zorunluluklar. *Academic Journal of Information Technology*, 10(37), 57-72.